

Wyrok z dnia 7 lutego 2002 r.

II UKN 30/01

Nieskładkowe okresy ubezpieczenia uwzględnia się w wymiarze nie przekraczającym jednej trzeciej udowodnionych okresów składkowych uzyskanych łącznie w Polsce i za granicą, jeżeli umowa międzynarodowa przewiduje uwzględnienie składkowych okresów zatrudnienia przy ustalaniu prawa do świadczeń z ubezpieczenia społecznego.

Przewodniczący SSN Maria Tyszel, Sędziowie SN: Beata Gudowska, Zbigniew Myszka (sprawozdawca).

Sąd Najwyższy, po rozpoznaniu na rozprawie w dniu 7 lutego 2002 r. sprawy z wniosku Romany J.-B. przeciwko Zakładowi Ubezpieczeń Społecznych - Biuro Rent Zagranicznych w W. o wcześniejszą emeryturę, na skutek kasacji wnioskodawczyni od wyroku Sądu Apelacyjnego w Warszawie z dnia 12 września 2000 r. [...]

z m i e n i ł zaskarżony wyrok i oddalił apelację oraz zasądził 100 zł na rzecz wnioskodawczyni od Biura Rent Zagranicznych w W. tytułem zwrotu kosztów postępowania.

U z a s a d n i e

Sąd Apelacyjny-Sąd Pracy i Ubezpieczeń Społecznych w Warszawie wyrokiem z dnia 12 września 2000 r. zmienił zaskarżony przez organ rentowy wyrok Sądu Okręgowego-Sądu Pracy i Ubezpieczeń Społecznych w Warszawie z dnia 30 lipca 1999 r., zmieniający decyzję odmawiającą przyznania ubezpieczonej Romanie J.-B. prawa do wcześniejszej emerytury z tytułu opieki nad dzieckiem szczególnej troski i przywracający taką emeryturę ubezpieczonej od dnia 1 stycznia 1999 r., w ten sposób, że oddalił odwołanie ubezpieczonej od negatywnej decyzji emerytalnej. W sprawie tej ustalono, że Zakład Ubezpieczeń Społecznych-Oddział w P. decyzją z dnia 25 marca 1998 r. przyznał ubezpieczonej od dnia 1 grudnia 1997 r. emeryturę na podstawie przepisów rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 15 maja 1989 r. w

sprawie uprawnień do wcześniejszej emerytury dla pracowników opiekujących się dziećmi wymagającymi stałej opieki (Dz.U. Nr 28, poz. 149) i ustawy z dnia 17 października 1991 r. o rewaloryzacji emerytur i rent, o zasadach ustalania emerytur i rent oraz o zmianie niektórych ustaw (Dz.U. Nr 104, poz. 450 ze zm.), przekazując sprawę w celu dalszego załatwienia do Biura Rent Zagranicznych w W. z uwagi na uwzględnienie okresu zatrudnienia w Bułgarii. Po ponownym rozpatrzeniu sprawy Zakład Ubezpieczeń Społecznych Biuro Rent Zagranicznych w W. odmówił ubezpieczonej przyznania tego prawa, twierdząc, iż nie udowodniła ona wymaganych okresów 20-letniego ubezpieczenia. Organ rentowy uznał za udowodnione składkowe okresy zatrudnienia ubezpieczonej w Polsce oraz w Bułgarii w wymiarze 15 lat 3 miesięcy i 22 dni, a także okresy nieskładkowe w wymiarze 3 lat 1 miesiąca i 12 dni. W jego ocenie okresy nieskładkowe ubezpieczonej podlegały ograniczeniu do 1/3 uwzględnionych składkowych okresów ubezpieczenia w Polsce, bez uwzględnienia zaliczonych składkowych okresów ubezpieczenia w Bułgarii. Stanowiska tego nie podzielił Sąd pierwszej instancji, który uznał, że okresy nieskładkowe podlegają zaliczeniu do okresów ubezpieczenia w wymiarze 1/3 składkowych okresów ubezpieczenia łącznie przebytych w Polsce oraz w Bułgarii, co wynika z regulacji art. 4 ust. 2 ustawy rewaloryzacyjnej w związku z art. 6 umowy o współpracy w dziedzinie polityki społecznej między Polską a Bułgarią z dnia 12 lipca 1961 r. (Dz.U. z 1962 r. Nr 28, poz. 132). Po ustaleniu, że ten sposób liczenia okresów ubezpieczenia powoduje, iż ubezpieczona legitymowała się 20-letnim stażem ubezpieczenia wymaganym do przyznania jej prawa do wcześniejszej emerytury dla pracowników opiekujących się dziećmi wymagającymi stałej opieki, Sąd pierwszej instancji zmienił zaskarżoną decyzję i przywrócił jej prawo do tego świadczenia.

Reformując ten wyrok Sąd Apelacyjny przyjął, że ubezpieczona przepracowała w Polsce 9 lat 4 miesiące i 4 dni, a także legitymuje się łącznie okresami nieskładkowymi w łącznym rozmiarze 6 lat 3 miesięcy i 26 dni, które podlegały ograniczeniu do 1/3 składkowych okresów ubezpieczenia przebytych wyłącznie w Polsce. Ponadto w okresie od 1 czerwca 1982 r. do 31 maja 1989 r. przepracowała (z przerwami) w Bułgarii 5 lat 11 miesięcy i 18 dni, co potwierdził organ rentowy Bułgarii. Okres ten podlegał uwzględnieniu przy ustalaniu prawa do świadczeń z ubezpieczenia społecznego oraz ich wysokości na terytorium Polski i Bułgarii, z tym że każda z Umawiających się Stron ustala według własnych przepisów, jakie okresy są okresami zatrudnienia i okresami zrównanymi z okresami zatrudnienia przebytymi na jej teryto-

rium (art. 6 ust. 1 Umowy). Ponadto z art. 10 ust. 1 Umowy wynika, że prawo do rent dla pracowników, którzy byli zatrudnieni na terytorium obu Umawiających się Stron oraz dla członków ich rodzin ustalają właściwe organy Umawiających się Stron według własnych przepisów prawnych z uwzględnieniem postanowień art. 6 Umowy. Uznając, że postanowienia Umowy stanowią o okresach zatrudnienia i okresach z nimi zrównanych, które są oceniane według przepisów każdego państwa, Sąd Apelacyjny przyjął, iż zwiększenie polskiego stażu ubezpieczeniowego o inne okresy (nieskładkowe oraz uzupełniające) wynika wyłącznie z polskiego ustawodawstwa z zakresu zaopatrzenia emerytalnego, a „Biuro Rent Zagranicznych prawidłowo zatem ustaliło wymiar okresów składkowych i nieskładkowych przebytych przez wnioskodawczynię w Polsce, na podstawie polskich przepisów emerytalno-rentowych oraz uwzględniło w całości jako okres zatrudnienia (okres składkowy) okres pracy zainteresowanej w Bułgarii”.

W kasacji pełnomocnik ubezpieczonej zarzucił Sądowi Apelacyjnemu błędną wykładnię i niewłaściwe zastosowanie § 1 ust. 1 rozporządzenia Rady Ministrów dnia 15 maja 1989 r. oraz art. 6 i 7 Umowy - przez przyjęcie, że okres zatrudnienia ubezpieczonej na terenie Bułgarii nie jest równoznaczny z okresem zatrudnienia na terenie Rzeczypospolitej Polskiej dla celów przyznania uprawnień emerytalnych. W kwestii tej istnieje potrzeba wykładni przepisów budzących wątpliwości i rozbieżności w orzecznictwie, zważywszy na skrajnie różną interpretację tych samych przepisów prawa, co kwalifikuje się jako istotne zagadnienie prawne, czy okres legalnego zatrudnienia i opłacania składek na ubezpieczenie społeczne w Bułgarii jest okresem zatrudnienia według przepisów polskiego prawa ubezpieczeń społecznych, w tym § 1 rozporządzenia Rady Ministrów z 15 maja 1989 r. W ramach takich podstaw i okoliczności uzasadniających rozpoznanie kasacji, skarżąca wniosła o uchylenie zaskarżonego wyroku w całości i uwzględnienie odwołania ubezpieczonej od odmownej decyzji emerytalnej Biura Rent Zagranicznych z dnia 28 grudnia 1998 r. oraz o zasądzenie kosztów postępowania według norm przepisanych. Zdaniem skarżącej - postanowienia art. 6 i 10 Umowy nakazują traktować okres pracy ubezpieczonej na terenie Bułgarii jako składkowy okres ubezpieczenia na terenie Polski, ze wszelkimi konsekwencjami dotyczącymi ustalania jej uprawnień emerytalnych według prawa polskiego.

Sąd Najwyższy uznał, że kasacja jest uzasadniona, a Sąd Apelacyjny w sposób oczywisty naruszył postanowienia zawarte w art. 6 i 10 Umowy w związku z art.

1 ust. 1 rozporządzenia Rady Ministrów z 15 maja 1989 r., bezzasadnie uwzględniając ubezpieczonej 1/3 okresów nieskładkowych liczonych wyłącznie od składkowych okresów ubezpieczenia przebytych w Polsce, tj. bez koniecznego uwzględnienia przy dokonywaniu tej operacji składkowych okresów zatrudnienia ubezpieczonej w Bułgarii. Wprawdzie okresy zatrudnienia obywateli polskich za granicą wliczane są do okresów ubezpieczenia społecznego pod warunkiem opłacenia składki w polskim organie ubezpieczeń społecznych, jednakże ratyfikowana umowa międzynarodowa może stanowić inaczej. W tym względzie art. 6 ust. 1 polsko-bułgarskiej umowy o współpracy w dziedzinie polityki społecznej, należący do postanowień ogólnych tej Umowy, stanowi, iż przy ustalaniu prawa do świadczeń z ubezpieczenia społecznego oraz ich wysokości uwzględniane będą okresy zatrudnienia i okresy zrównane z okresami zatrudnienia, przebyte na terytorium obu Umawiających się Stron, a ponadto, że każda ze Stron ustala według własnych przepisów, jakie okresy są okresami zatrudnienia i okresami zrównanymi z okresami zatrudnienia, przebytymi na jej terytorium. Powołane regulacje ratyfikowanej umowy międzynarodowej, która stanowi część krajowego porządku prawnego i jest bezpośrednio stosowana (art. 91 ust. 1 Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej), jeżeli ponadto polskie ustawodawstwo wewnętrzne bezpośrednio przewiduje, że przy ustalaniu prawa do emerytury i renty oraz przy obliczaniu ich wysokości uwzględnia się okresy ubezpieczenia za granicą, gdy tak stanowią umowy międzynarodowe, stanowiły bezwarunkowe uzasadnienie uwzględnienia składkowych okresów ubezpieczenia przebytych przez ubezpieczoną w Bułgarii przy ustalaniu prawa oraz wysokości świadczenia z polskiego systemu ubezpieczeń społecznych. Każda z umawiających się Stron polsko-bułgarskiej Umowy o współpracy w dziedzinie polityki społecznej określa zatem jedynie rodzaje okresów zatrudnienia i z nimi zrównanych zaliczanych do okresów ubezpieczenia społecznego według ich krajowych porządków ubezpieczenia społecznego, co oznacza tylko tyle, że innych okresów podlegania ubezpieczeniom społecznym, jakie nie zostały w wewnętrznym porządku prawnym uznane za okresy zatrudnienia lub zrównane z tymi okresami, nie można zaliczyć do okresów ubezpieczenia, od których zależy prawo do świadczeń z ubezpieczenia społecznego oraz ich wysokość według krajowego porządku prawnego każdej (drugiej) Strony Umowy. Jeżeli jednak są to okresy zatrudnienia lub z nimi zrównane według porządku prawnego jednej ze stron, to są one uwzględniane na zasadach wzajemności przy ustaleniu prawa do świadczeń z ubezpieczenia społecznego oraz ich wysokości, bez żadnych dalszych wa-

runków (art. 6 ust. 1 Umowy), co oznacza, że przy ustaleniu prawa do świadczenia z krajowego ubezpieczenia społecznego każda ze Stron Umowy traktuje takie okresy jak okresy ubezpieczenia przebyte na jej terytorium. W konsekwencji składkowe okresy zatrudnienia ubezpieczonej na terenie Bułgarii należy traktować tak samo jak składkowe okresy ubezpieczenia na terenie Polski. Przy ustalaniu prawa do rent właściwe organy rentowe stosują krajowe przepisy z zakresu ubezpieczeń społecznych, uwzględniając szczególne postanowienia polsko-bułgarskiej Umowy o współpracy w dziedzinie polityki społecznej dotyczące proporcjonalnej wysokości wypłacanych przez każdą ze Stron świadczeń rentowych w stosunku do okresów zatrudnienia przebytych na obszarze każdego z umawiających się państw (art. 10 Umowy). Skoro jednak składkowe okresy zatrudnienia ubezpieczonej na terenie Bułgarii traktuje się jak składkowe okresy zatrudnienia na terenie Polski, to nie ma żadnego prawnego ani racjonalnego uzasadnienia ograniczenie wymiaru nieskładkowych okresów ubezpieczenia do 1/3 składkowych okresów ubezpieczenia przebytych wyłącznie na terenie Polski, ale wymiar ten podlega ograniczeniu do 1/3 sumy składkowych okresów ubezpieczenia, obejmujących zrównane składkowe okresy przebyte zarówno w polskim, jak i w bułgarskim porządku prawnym. Sposób liczenia nieskładkowych okresów ubezpieczenia w polskim systemie ubezpieczeń społecznych nie może zatem pomijać okresów zatrudnienia za granicą, którym ratyfikowana umowa międzynarodowa bezwarunkowo nadała im tożsamy charakter prawny z krajowymi składkowymi okresami ubezpieczenia społecznego przy ustalaniu prawa do świadczeń z ubezpieczenia społecznego. Prowadzi to do wniosku, że jeżeli umowa międzynarodowa przewiduje uwzględnienie składkowych okresów zatrudnienia za granicą przy ustalaniu prawa do świadczeń z ubezpieczenia społecznego oraz ich wysokości, to nieskładkowe okresy ubezpieczenia uwzględnia się w wymiarze nieprzekraczającym jednej trzeciej udowodnionych okresów składkowych przebytych łącznie w Polsce oraz za granicą (w aktualnym stanie prawnym - art. 5 ust. 2 w związku z art. 8 ustawy z dnia 17 grudnia 1998 r. o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych, Dz.U. Nr 162, poz. 1118 ze zm.).

Powyższy sposób ustalenia okresów ubezpieczenia powoduje, że ubezpieczona spełniła warunki wymagane do przyznania jej emerytury z tytułu sprawowania opieki nad dzieckiem szczególnej troski (§ 1 rozporządzenia Rady Ministrów dnia 15 maja 1989 r.), dlatego Sąd Najwyższy wyrokował reformatoryjnie na podstawie art. 393¹⁵ KPC, orzekając o kosztach postępowania zgodnie z art. 98 KPC.

=====